

KALASTAJATORPAN VARHAINEN CHARMI

SVEN HIRN

Vuosi 1915 oli ratkaiseva. Silloin Kalastajatorpan uusi kahvila astui melkoisella rytinällä julkisuuteen ja tuli helsinkiläisille tutuksi, miltei rakkaaksi. Samanaikaisesti valmistui myös Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haagan asemakaava, jossa varauduttiin Suur-Helsingin mittaviin ongelmiin. Suunnitelmat oli kunnianhimoisesti laadittu. Ote oli määrätietoinen ja kokonaisvaltainen: kasvun tuli olla hallittua, kaikki ennakoitavissa olevat tärkeät näkökohdat huomioon ottavaa.

Kuten tunnettua asemakaava ei pienenomaisia laajempaan toteutunut kuin joissakin yksityiskohdissa. Ensimmäinen maailmansota ja sen jälkeinen lama eivät suosineet rohkeita uudistuksia. Muuttamalla Yhdysvaltoihin Eliel Saarinen saavutti parempaa vastakaikua monumentaalisuudelleen.

Munkkiniemen kaavoitus oli tiivis ja tehokas. Viheralueita sisällytettiin suunnitelmiin, mutta niillä oli suhteellisen vaatimaton sija. Munkkiniemen Iso puistotie hahmottui lehmusten hallitsemaksi bulevardiksi, jossa raitiotie asettuisi eristetylle keskikaistalle. Kaupunginosan eteläkärkeen oli varattu runsaasti tilaa Kalastajatorpan puistolle. Yksityiskohdat eivät kuitenkaan suoranaisesti myötäilleet niitä järjestelyjä, joita uuden kahvilan ympäristössä parhaillaan toteutettiin. Voisi uumoilla, että asemakaavan laatiminen tältä osin oli toteutunut vailla yhteydenottoa. Siteitä kuitenkin oli, itse asiassa huomattavan läheisiä.

Munkkiniemi-Haagan aluetta hallitsi Oy M. G. Stenius, joka myös oli Eliel Saarisen toimikantaja. Märten Gabriel Stenius (1844–1906) oli ollut kaupapuutarhojemme uran-

uurtaja ja merkittävä liikemies. Hän oli hankkinut omistukseensa huomattavan osan Munkkiniemen ja Haagan alueita; vuonna 1918 yhtiön maanomistus käsitti 1 350 hehtaaria. Perustajan kuoleman jälkeen johtoon asettui seuraava polvi, fil. maist. Sigurd Stenius (1878–1969). Omistajiin kuului kuitenkin muita vaikutusvaltaisia henkilöitä, ennen kaikkea kauppaneuvos Julius Tallberg (1857–1921). Keväällä 1915 yhtiö oli vuokrannut Kalastajatorpan ympäristöineen Oy K. M. Brondinille ja osallistui rahoittajana yhteisiin laajentamishankkeisiin. Asemakaavaristiriidat olivat näennäiset, tarkistuksiin oli eri tahoilla todennäköisesti varauduttu.

Finlands Allmänna Tidningissä ilmoitettiin 27.3.1828, että Kalastajatorpan (Fiskartorpet) edellisenä vuonna valmiiksi raivattu tila oli vuokrattavana. Ei ole varmaa, että puhe jo silloin koski Munkkiniemeä, mutta eiköhän sekin mahdollisuus ole varteenotettava. Vuonna 1915 kaksikerroksinen kahvilarakennus oli palvellut helsinkiläisten perheitä viehättävänä kesänviettopaikkana. Asukkaisiin oli lukeutunut myös Arthur Nyman (1871–1950), legendaarinen kauppias ja sittemmin kauppaneuvos. Rakennuksen sijainti mäntymetsikön katveessa Laajalahden rannalla oli kadehdittava. Nyt oli vakaana tarkoituksena kehittää Kalastajatorppaa niin, että siitä tulisi helsinkiläisten suosima retkeilykohde.

Leipurimestari Karl Magnus Brondin (1848–1919) oli muuttanut Viipurista Helsinkiin vuonna 1876 ja ostanut talon Eteläesplanadin ja Korkeavuorenkadun kulmasta. Poh-

jakerrokseen sijoittui leipomo, yläkertaan kahvila, kuuluisa ”Bronda”. Toiminta oli menestyksellistä ja laajenevaa. Vuonna 1913 oli City-käytävään perustettu wienerkahvila, jossa musiikkia johti etevä Bror Emil Persfelt. Sodan vuoksi saksalaisperäiset nimet kuitenkin kiellettiin, jolloin nimitys oli riisuttava pelkäksi ”kahvilaksi”. Nämä vaiheet eivät oleet riippuvaisia leipurimestarista itsestään. Hän sairasteli, ja yhtiön toimitusjohtajana vaikutti K. A. Welin (1868–1955).

Maailmansodan puhkeaminen kesällä 1914 oli ollut järkytys myös suomalaisille, jotka yllättäen havaitsivat kuuluvansa sotaan käyviin kansakuntiin. Ulkoilmaravintolat suljettiin ja julkiset huvit kiellettiin. Alkuaajan poikkeuksellisesta luonteesta palauduttiin kuitenkin nopeasti melko normaaliin arkipäivään. Munkkiniemen raitiotieliikenne avattiin 15.11.1914, jolloin Vanhalta ylioppilastalolta pääsi puolen tunnin väliajoin kätevästi Munkkiniemen kartanon portille. Siitä oli vain viiden minuutin kävelymatka Kalastajatorpalle.

Munkkiniemen raitiotielinjaa hoidettiin yhteistyössä helsinkiläisen liikennelaitoksen kanssa. Viidenpennintullin kohdalla vaihdettiin vaunua. Kahvilarakennuksen kunnostaminen saatiin tehtyä kahdessa ja puolessa viikossa. Avaaminen toteutui heti vapun jälkeen 2.5.1915. Puuhamiehinä kunnostautuivat erityisesti joht. Welin ja ins. Edvin Hedengren (1877–1937). Jälkimmäinen oli M. G. Steniuksen palveluksessa ja kuului myös Eliel Saarisen avustajiin. Hän oli erikoistunut rautateiden rakentamiseen, mutta raitiotien vetäminen sujui sekin hänen johdollaan sutjakkaasti. Urheiluharrastukset olivat monipuoliset ja heijastuivat myös Kalastajatorpan kaavailuihin.

Kahvilarakennus oli maalattu punaiseksi ja ikkunakehykset valkoisiksi. Alakerrassa oli kaksi suhteellisen tilavaa salia, iso veranta ja tarjoiluhuone. Kalusteet olivat Salon tuolitehtaan valmistamia, väriltään valkoisia. Kauti säällä niitä ripoteltiin myös ulkosalle. Kahvin ohella tarjontaan kuului virvokkeita ja herkullisia leivonnaisia Brondinin omasta

leipomosta. Alussa ei laadusta eikä valikoimasta ollut huolta, sillä elintarvikepulasta ei vielä ollut tietoa.

Avajaisissa havaittiin, että paljon oli edelleen keskeneräistä: maastossa työskenneltiin ponnekkaasti. Asiantuntijoiden valvonnassa oli rakenteilla kaksi tenniskenttää, ja pelaajien pukuhuoneille oli tilaa varattu kahvilarakennuksen yläkerrasta. Rantaan oli valmisteilla uimalaitos, jossa oli 10 pukukoppia ja katolla mahdollisuus auringonpalvontaan. Laiturissa oli veneitä vuokrattavana, ja yksi niistä oli jopa varustettu uudella Evinrude-moottorilla.

Kaikki edellytykset menestymiselle näyttivät olevan ulottuvilla. Eikä siinä petetty. Sunnuntaina 30.5. kahvila sai liki 1 700 asiakasta. Kesän mittaan suosio vain kasvoi. Tenniskentät ja uimahuone valmistuivat 10.7., jolloin raitiovaunut jo kulkivat 20 minuutin väliajoin. Tennistunti maksoi kaksi markkaa, mutta elokuussa Brondin ilmoitti, että pelitaidon opetusta järjestettiin ilmaiseksi. Kentät olivat hyvin tasaiset ja huolellisesti salaajitetut. Uimalaitoksella voitiin harjoitella ponnahduslautahyppyjä 3–4 metrin korkeudesta. Merivesi oli kirkasta ja puhdasta, pohja erotui selkeänä parin metrin syvyydessä. Kaikkia töitä oli ins. Hedengren tarkkaan valvonut.

Tenniksen mestaruuskilpailut järjestettiin kuitenkin Kulosaaren vuonna 1913 valmistuneilla kentillä. Myös Lauttasaarella oli tarjolla hyvät pelimahdollisuudet. Sisähallitilanne oli sitä vastoin huolestuttava, sillä Nikolajeffin talon hieno sisätila jouduttiin marraskuussa 1915 luovuttamaan kranaattien valmistukselle. Kulosaari sai omat sisäkenttensä vuonna 1916, ja toukokuussa 1917 esiteltiin Munkkiniemen oma hallihanke. Sijainniksi kaavailtiin tonttia täysihoitolan vieressä, raitiotien päätepyssäkin tuntumassa. Kentät sijoittuisivat kulmikkain, ja niitten yhteyteen saataisiin ylätasoon väljät yleisötilat, mm. lehteripaikat peräti 455 katselijalle. Suunnitelmat saivat yhtä tylyn kohtalon kuin Saarisen mittava asemakaava.

Vaatimattomammalla tasolla havaittiin kuitenkin edistystä. Syksyksi 1915 Kalastajator-

palle asennettiin lämpöjohdot ja toimintaa jatkettiin yli talvikauden. Vetovoimaa ei silloin ollut uimalaitoksella, sen sijaan panostettiin hiihtomäkeen ja kelkkailuun. Korkea kelkkamäki johti läheiseltä kalliolta Laajalahden jäälle. Myös sähköasennukset saatiin kuntoon: illalla lyhdyt paloivat käytävillä ja mäkikin oli valaistu.

Huhtikuun alussa kerrottiin, että edellisenä sunnuntaina Kalastajatorpalla oli käynyt n. 1 200 asiakasta. Kuukauden kuluttua sunnuntaivieraita oli jo kolmisen tuhatta. Kauniina kesäpäivinä arkisinkin yllettiin vastaaviin lukuihin. Kapasiteetti oli tehokkaassa käytössä. Kahvilarakennusta laajennettiin ja korjattiin. Keittiö uusittiin ja myös henkilökuntaa lisättiin. Kylpylaitos sai 12 uutta pukukoppia ja virvoitusjuomakioskin. Laiturissa oli useita moottoriveneitä odottamassa asiakkaita. Vielä syyskuussa korostettiin, että tenniskentät olivat erinomaisessa kunnossa ja meriveden lämpö oli + 15 astetta.

Näin myönteisenä toiminta ei voinut pitkään jatkua. Elintarvikepula alkoi rasittaa kahvilan toimintaa ja ankeat ajat vaikeuttivat Munkkiniemen kaupunginosan kehittämishankkeita. Raitiotie olisi kaivannut rinkaista raidetta, mutta sotatila teki toimitukset mahdottomiksi. Vilkkaasti liikennöitynä aikoina kytkettiin vuoroihin perävaunu. Toiminta oli kannattavaa, matkustajia riitti tungokseen asti.

Kaikesta huolimatta Eliel Saarisen työllistäminen jatkui. Jo alkuvuodesta 1916 julkistettiin hänen piirustuksensa kasinorakennukseksi, uudeksi Kalastajatorpaksi. Sijaintipaikaksi oli valittu korkea kohta tenniskenttien itäpuolella. Ylhäältä avautui loistava näköala merelle. Terrassit laskeutuivat kohti etelää korostaen kasinon hallitsevaa asemaa. Toteutus hahmottui epävarmana, mutta väliaikaisena, suppeampana ratkaisuna kaavailtiin pelkän keskiosan toteuttamista.

Uudistuksia odotettaessa kahvilarakennuksen yläkertakin otettiin tarjoilukäyttöön. Yhteys keittiöön hoidettiin pienellä hissillä. Sähkö saatiin suoraan raitotieverkosta. Ja

Kalastajatorpan kahvila esittäytyy Veckans Krönikassa 24/1915.

Kuva: Harald Rosenberg

asiakkaille huomautettiin, että Helsingin elintarvikekortit kelpasivat sellaisenaan myös Munkkiniemessä.

Omat sotatapahtumamme kevättalvella 1918 eivät jättäneet pahoja jälkiä Munkkiniemen rakennuskantaan. Kalastajatorpan kahvila jatkoi kesällä toimintaansa Oy Brondinin hallinnassa. Leipurimestari kuoli seuraavana vuonna ja yhtiön tulevaisuus vaikutti ajoittain uhatulta. Toiminta lopetettiin 1928 ja henkilökunnalle järjestettiin päättäjaisjuhlat Kalastajatorpalla. Eläkerahasto tarjosi turvaa pitkään palvelleille.

Uudeksi omistajaksi tuli vuonna 1932 Karl Fazerin Konditoria Oy, joka kehitti Kalastajatorpasta anniskeluravintolan. Vanha kahvila purettiin vuonna 1936 ja tilalle saatiin Jarl Eklundin edustava ravintolarakennus. Tärkeätä oli, että Kalastajatorppa sopeutui näyt-

tävästi kauniiseen rantamaisemaan. Tennis-
pelaajien pukeutumistilat oli edelleen sisälly-
tetty palvelutarjontaan, tällä kertaa ne tosin
sijaitsivat kellaritasossa. Seuraavat laajen-

KIRJALLISUUS

Brunila, Birger & Schultén, Marius af: Stadsplan
och byggnadskonst. Helsingfors stads historia
IV:1. Helsingfors 1956

Hoving, Victor: Karl Fazer 1891–1951. Helsinki
1951

Nenonen, Vilho: Tavattiin Brondalla. Helsinki
1981

Saarenheimo, Eero: Kruunun krouvari. Arctia
Oy:n vaiheita 1935–1985. Espoo 1985

Saarinen, Eliel: Munksnäs-Haga och Stor-Hel-

nussuunnitelmat kytkeytyivät olympialaisten
valmisteluihin vuosina 1940 ja 1952. Toteu-
tuksesta sodan jälkeen vastasi Alkon Ravin-
tolat Oy, nykyinen Arctia Oy.

singfors. Stadsplansstudier och förslag. Helsing-
fors 1915

Soini, Yrjö: Vieraanvaraisuus ammattina I–II.
Kulttuurihistoriallinen katsaus Suomen majoitus-
ja ravitsemiselinkeinon kehitykseen. Keuruu
1963

Suomen Tennisliitto – Finlands Tennisförbund
1911–1981. Hyvinkää 1981.

—
Yksityiskohdat sanomalehti uutisista. Henkilötie-
dot Bragen leikekokoelmasta.